

mil adını verdiği bir çalışmada eseri özetlemiştir. Bu eserin bazı kısımları Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de (nr. 364) bulunmaktadır. *el-Kâmil*'i Ahmed b. Aybek ed-Dimyâtî *'Umdetü'l-fâzıl fi'htişârî'l-Kâmil* adıyla ihtisar etmiş olup müellif hattı nüshası Berlin Königlich Bibliothek'te (nr. 9944) mevcuttur. Makrîzî tarafından yapılan muhtasar ise Eymen b. Ârif ed-Dimaşki tarafından Millet Kütüphanesi'ndeki (Murad Molla, nr. 575) müellif hattıyla yazılmış yegâne nüshasına dayanılarak yayımlanmıştır (Kahire 1415/1994). Ebû Gudde, M. Zâhid Kevserî'nin *el-Kâmil*'i tenkit için *İbdâ'ü vüçûhi'te'addî fi Kâmilî İbn 'Adî* adıyla bir eser yazdığını belirtmektedir (Leknevî, s. 341). Zühre Osman Ali Nûr, İbn Adî ve bu eseri üzerine Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi'nde bir doktora tezi hazırlamış ve bu çalışma neşredilmiştir (*İbn 'Adî ve menhecûhû fi kitâbi'l-Kâmil fi' d-âfâ'î'r-ricâl* adlı iki cilt hacminde, I-II, Riyad 1418/1997).

2. *Esâmî men revâ 'anhüm Muhammed b. İsmâ'il el-Buhârî min meşâyihî ellezîne zekerahüm fi Câmi'ihî's-şâhih*. Bazı kaynaklarda *Esmâ'ü (Tesmiyetü) şüyûhi'l-Buhârî* diye zikredilmektedir. Müellifin, Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'te kendilerinden rivayette bulunduğu 296 hocasının adlarını alfabetik olarak sıralayıp bazıları hakkında kısaca bilgi verdiği, bazılarının ise adını zikretmekle yetindiği bu küçük hacimli eseri Âmir Hasan Sabrî tarafından yayımlanmıştır (Beyrut 1414/1994). Âmir Hasan, eserin Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'teki hocalarından otuz beşini kapsamadığını tesbit etmiştir (bk. s. 22-26). 3. *Müsnedü Ebî Hanîfe*. Ebû'l-Müeyyed Muhammed b. Mahmûd el-Hârizmî, Ebû Hanîfe'ye ait on beş müsnedden altıncısını İbn Adî'nin derlediğini söylemektedir (*Câmi'u'l-mesânid*, I, 5, 72-73). 4. *Esmâ'ü's-şâhâbe*. Bir nüshası günümüze ulaşan eser İbn Hacer tarafından *el-İşâbe*'nin muhtelif yerlerinde nakledilmiştir (Sezgin, I, 399).

İbn Adî'nin ayrıca *el-İntişâr 'alâ muhtaşarî'l-Müzenî fi furû'î'l-fikhi's-Şâfi'i* (*İzâhu'l-meknûn*, II, 274), kendilerinden faydalandığı çok sayıdaki âlim hakkında bilgi verdiği *Mu'cem (fi esmâ'i şüyûhihi)*, *Cem'u ehadîsî'l-Evzâ'i ve Süfyânî's-Şevrî* ve *Şu'be ve İsmâ'il b. Ebî Hâlid ve cemâ'at mine'l-mukûlîn ve Müsnedü hadîsi Mâlik b. Enes* adlı eserleri bulunduğu belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Adî, *el-Kâmil* (nşr. Yahyâ Muhtâr Gazzâvî), Beyrut 1409/1988, neşredenin girişi, s. y-k; Sehmî, *Târîhu Cürçân* (nşr. M. Abdülmuîd Han), Beyrut 1407/1987, s. 225-227; Sem'ânî, *el-Ensâb*, III, 221-222; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, IX, 771-772; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 208-209, 221; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XIV, 244-245; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 356; Muhammed b. Mahmûd el-Hârizmî, *Câmi'u'l-mesânid*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübî'l-Arabiyye), I, 5, 72-73; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, II, 270; Zehebî, *el-İber*, Beyrut, ts., II, 121; a.mlf., *Mizânü'l-İtidâl*, I, 2; II, 629; a.mlf., *A'lâmü'n-nübela'*, XVI, 154-156; a.mlf., *Tezkiretû'l-huffâz*, III, 940-942; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cinân*, II, 381; Sübkî, *Tabakât*, II, 233; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XI, 283; İrâkî, *Fethu'l-muğîs*, s. 463; Makrîzî, *Muhtaşarü'l-Kâmil fi'd-âfâ'î ve 'ilelî'l-hadîs* (nşr. Eymen b. Ârif ed-Dimaşki), Kahire 1415/1994, s. 5-35; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 6; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IV, 111; Makkârî, *Nefhu't-tîb*, II, 597; Keşfü'z-zunûn, I, 624; II, 1382, 1681; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 51; Leknevî, *er-Ref' ve't-tekmil*, s. 339-351; Ahlwardt, *Verzeichniss*, IX, 395; Kettânî, *er-Risâletü'l-müste'rafe*, Kahire 1332, s. 108-109; Hedîyyetü'l-'ârifîn, I, 447; İzâhu'l-meknûn, II, 274; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 280; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, VI, 82; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 399-400; Zeylâî, *Nasbü'r-râye*, [baskı yeri yok] 1393/1973, M. Zâhid Kevserî'nin girişi, s. 57; Kays Âl-i Kays, *el-İrâniyyûn*, II, 424-427; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 103; Sükeyne eş-Şihâbî, *Muhtaşaru Târîhi Dimaşk*, Dimaşk 1989, XIII, 131-132; Cezzâr, *Medâhilü'l-mu'ellifîn*, II, 984-985.



SELMAN BAŞARAN

İBN AHMER

(ابن أحمـر)

Ebû'l-Hattâb Amr b. Ahmer
b. Amerred b. Ferrâs el-Bâhili
(ö. 75/694 civarı)

Muhadramûn şairlerinden.

Necid bölgesinde Yezbül dağı ve Kaâku' yöresinde yerleşmiş olan Bâhile kabilesinin Ferrâs koluna mensuptur. İbn Ahmer ve kabilesinin ne zaman müslüman olduğu konusunda kesin bilgi yoktur. 634 yılında Hz. Ebû Bekir tarafından Hâlid b. Velîd kumandasında Bizans'a karşı gönderilen ve Suriye'nin fethini gerçekleştiren orduda bulunduğu bilinmektedir (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, VIII, 233). Bir düşman askerinin attığı okla bir gözünü kaybettiği için "A'ver" lakabıyla da anılır (İbn Kuteybe, I, 356). İbn Ahmer bir şiirinde bu olayı anlatmış ve düşmanına lânetler yağdırırken kumandanı Hâlid b. Velîd'den övgüyle söz etmiştir. İbn Ahmer, kabilesinden bazı grupların Suriye, Horasan ve Basra taraflarına göç ettiği sırada veya Suriye'nin fethinden sonra Cezîre'ye yerleşmiştir.

Bir kasidesinde doksan yaşına bastığını, yakalandığı hastalığa doktorların çare bulamadığını, şifayı yalnız Allah'tan beklediğini anlatan İbn Ahmer'in (a.g.e., I, 356-357) bu ifadelerinden İslâm'ın zuhurundan on beş yıl önce doğduğu ve Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervân ile (685-705) onun Medine valisi Yahyâ b. Hakem'e methiyeleri bulunduğuına göre (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, VIII, 233) onların zamanında ve 75 (694) yılı civarında vefat ettiği anlaşılmaktadır. Merzûbânî'nin, Hz. Osman döneminde öldüğüne dair rivayeti (*el-Mu'cemü's-şu'arâ*, s. 214) doğru değildir.

Ebû Amr b. Alâ, Arap dilini düzgün konuşan Bâhile kabilesinde doğup yetişen İbn Ahmer'in üslûp bakımından başarılı bir şair olduğunu söyler (İbn Kuteybe, s. 357-358), Muhammed b. Habîb onu zamanının en önde gelen şairlerinden kabul eder (Âmidî, s. 37). İbn Sellâm el-Cumahî ise İbn Ahmer'e İslâm şairlerinin üçüncü tabakasında yer verir (*Fuḥūlū's-şu'arâ*, s. 580-581). Hz. Ömer, Osman, Ali, Abdülmelik b. Mervân, Nu'mân b. Beşîr, Yahyâ b. Hakem, Hâlid b. Velîd gibi halife, vali ve kumandanlarla Emevîler'in ileri gelenlerine kasideler yazan şair, Yezîd için nazmettiği yergi şiirinden dolayı onun takibine uğramış, ancak kaçarak hayatını kurtarabilmiştir. Hz. Ali'nin halife olmasından sonra ona hitaben yazdığı, kendisinden özür dileyen kasidesi onun Emevî taraftarı olduğunu göstermektedir.

Bazı beyit ve mısraları vecize, hikmet ve özlü söz niteliğinde olan İbn Ahmer'in şiirleri son derece fasih bulunduğu için başta Câhiz'in *el-Beyân*'ı ile *el-Hayevân*'ı, Sîbeveyhi'nin *el-Kitâb*'ı, İbn Kuteybe'nin *Uyûnü'l-aḥbâr*'ı ile *Edebü'l-kâtib*'i, Müberred'in *el-Muktedir*'i ile *el-Kâmil*'i olmak üzere lugat, gramer ve edebiyat kitaplarında 500'den fazla beyti örnek (şâhid) olarak zikredilmiştir. İbn Manzûr *Lisânü'l-'Arab*'da onun 200 kadar beytiyle istişhâd etmiştir. *el-Hamâse*'sinde en güzel şiir parçalarına yer veren Ebû Temmâm, İbn Ahmer'in şiirlerinden de seçmeler yapmıştır (A'lem eş-Şeneterî, II, 998-999). İbn Ahmer şiirlerinde Arap dilinde hiç rastlanmayan, Ârâmice veya Farsça kökenli olması muhtemel bazı garîb ve nâdir kelimeler kullandığı için edebiyat eleştirmenlerince tenkit edilmiştir. Bu sebeple İbn Cinnî *el-Ḥaşâ'îş*'inde (II, 21-23), "Sadece bir tek fasih Arap'tan rivayet edilen garîb ifadeler" başlığı altında onun bu nevi kelimelerini açıklamıştır. İbnü's-Şecerî ise *el-Emâlî*'sinde (I, 207-227), iki bölümü (XXI. ve XXII. meclisler) İbn Ahmer'in bir kasidesinin şerhi-ne ayırmıştır.

İbn Ahmer'in şiirleri Asmaî tarafından derlenerek divan haline getirilmiştir. Bu divanın Ebû Hâtım es-Sicistânî, İbn Düreyd ve Ebû Ali el-Kâfî rivayetleriyle intikal eden nüshalarının Endülüs'e kadar yayıldığı rivayet edilir. Abdülkâdir el-Bağdâdî, İbnü's-Sikkît rivayetiyle de gelen bu divanın birçok nüshasına başvurduğunu ifade etmektedir (*Hizânetü'l-edeb*, IX, 205). Hüseyin Atvân şairin biyografisi, dil ve edebiyat kitaplarında dağınık halde bulunan şiirlerini derleyerek *Şi'ru 'Amr b. Aḥmer el-Bâhili* adıyla neşretmiştir (Dimaşk 1971).

Çeşitli eserlerde yer alan İbn Ahmer'e ait beyit ve şiir parçalarının farklı vezin ve kafiyelede olması, çok sayıda uzun kasesininin zamanımıza intikal etmediğini göstermektedir. Onun günümüze ulaşan uzun kasideleri arasında, döneminin Medine valisi Yahyâ b. Hakem'e hitaben kaleme aldığı, onu öven ve zekât memurlarının halka revâ gördüğü zulümden şikâyetinde bulunan elli bir beyitlik kasesi Ebû Zeyd el-Kureşî'nin *Cemhere*'siyle (II, 841-851) Hüseyin Atvân'ın neşrettiği eserde (*Şi'ru 'Amr b. Aḥmer el-Bâhili*, s. 95 vd.) yer almaktadır. Suriye'ye göç ettiğinde çektiği sıkıntıları dile getiren, beğenmediği hayat tarzını hicveden uzunca bir kasesi de bu eserde mevcuttur (s. 79-86). Yezîd b. Muâviye için nazmettiği altmış sekiz beyitlik hicviye ile otuz otuz beş beyitlik birkaç kasesi (s. 78, 166) dışındakiler küçük parçalar ve beyitler halinde dir. *el-Eğânî*'de (VIII, 233-234) sadece üç beyti yer alan, Hz. Ömer'e methiye olarak nazmedilmiş çok güzel ve uzun bir kasesininin muganniye Cemîle tarafından bestelenip okunduğu ve dinleyenlerin göz yaşlarını tutamadığı kaydedilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ahmer, *Şi'ru 'Amr b. Aḥmer el-Bâhili* (nşr. Hüseyin Atvân), Dimaşk 1971, tür.yer.; Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemhere* (Hâşimî), II, 841-851, ayrıca bk. tür.yer.; Sibeveyhi, *Kitâbü Sibeveyhi* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1403/1983, tür.yer.; Cumahî, *Fuḥûlû's-su'arâ*, s. 580-581; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-su'arâ*, I, 356-359; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, VIII, 232-234; Âmidî, *el-Mü'telif* (nşr. F. Krenkow), Beyrut 1402/1982, s. 37; Merzûbânî, *Mu'cemû's-su'arâ* (nşr. F. Krenkow), Beyrut 1402/1982, s. 214; İbn Cinnî, *el-Hasâ'is* (nşr. M. Ali en-Neccâr), Kahire 1374/1955, II, 21-23; A'lem eş-Şentemerî, *Şerhu Ḥamâseti Ebî Temmâm* (nşr. Ali Mufaddal Hammûdân), Beyrut 1413/1992, II, 998-999; İbnü's-Şecerî, *el-Emâlî* (nşr. Mahmûd M. et-Tanâhî), Kahire 1413/1992, I, 207-227, ayrıca bk. tür.yer.; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, VI, 256-258, ayrıca bk. tür.yer.; Sezgin, *GAS*, II, 195-196; Ch. Pellat, "İbn Aḥmar", *EP* (İng.), III, 697-698.



İSMAİL DURMUŞ

İBN ÂİŞE, Muhammed

(محمد بن عائشة)

Ebû Ca'fer Muhammed b. Âişe
(ö. 125/743 [?])

Emevîler devrinde yaşamış
Medineli mûsikîşinas.

Küçük yaştan beri sürekli annesiyle birlikte bulunduğu İbn Âişe diye tanındı. Kinde oğullarından Kesîr b. Salt'ın, diğer bir rivayete göre ise Benî Sehm'in âzatlısı olan annesi kadın berberiydi. İbn Âişe, devrin büyük mûsikîşinasları Mâlik b. Ebû's-Semh et-Tâî, Ma'bed b. Vehb ve Cemîle es-Sülemiyî'nin yanında yer alırdı.

Devrinin devlet büyüklerinden yakın ilgi ve iltifat gören İbn Âişe, özellikle mûsikili toplantıların vazgeçilmez kişileri arasında yer aldı. Şöhretinin en parlak olduğu devir II. Yezîd (720-724), Hişâm b. Abdülmelik (724-743) ve II. Velîd'in (743-744) hilâfetleri dönemidir. Bilhassa II. Velîd ona hocaları Ma'bed ve Mâlik'ten daha fazla iltifat etmiştir.

İbn Âişe'nin vefatıyla ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda Hişâm b. Abdülmelik, bazılarında ise II. Velîd'in hilâfeti döneminde öldüğü kaydedilmektedir. Bir rivayete göre, II. Velîd döneminde hilâfet merkezi Dimaşk'tan Medine'ye döndükten hemen sonra Vali İbrâhim b. Hişâm b. İsmâil el-Mahzûmî'nin verdiği davette korkulukları bulunmayan bir balkondan aşağıya itilmek suretiyle öldürülmüştür. Bazı kaynaklar aynı davette ayağı kaydığı için balkondan düşüp öldüğünü kaydeder. II. Yezîd'in oğlu Gamr'ın da bulunduğu bir toplantıda Gamr'ın şarkı isteğini kabul etmemesi üzerine balkondan aşağıya atıldığı veya ayağı kaymak suretiyle düşüp öldüğü de rivayet edilmektedir.

Hocası Ma'bed'den sonra zamanın en iyi mugannîsi olduğu kaydedilen İbn Âişe aynı zamanda iyi bir üfî idi. Ancak onun mugannîliğinin daha ön planda olduğu kabul edilir. İbn Âişe kendi eserlerinin yanı sıra İbn Abbâd, Ubeydullah b. Süreyc, Mâlik b. Ebû's-Semh, Ma'bed b. Vehb gibi sanatkârların bestelerini de seslendirmiştir. Şiirlerini bestelediği şairler arasında Hutay'e, Cerîr b. Atıyye, Ömer b. Ebû Rebîa, II. Velîd b. Yezîd, Ümeyye b. Ebû Âiz el-Amrî el-Hüzelî, Hâris b. Hâlid el-Mahzûmî en meşhurlarıdır.

İbn Âişe'nin şarkı söylemeye başlama tarzı çok tutulmuş. Kur'an-ı Kerîm, şiir veya şarkı okumaya güzel bir şekilde başlayanlar için kullanılan, "İbn Âişe gibi başladı" ifadesi darbimesel haline gelmiştir. Okuduğu şarkıların dinleyiciler üzerinde büyüleyici bir tesir bıraktığı ve insanların onun sesini işitmek için âdeta peşinden koştuğu kaydedilmektedir. Bütün vaktini mescidde geçiren bir zâhidin onun sesini duyduktan sonra zamanının büyük kısmını onun şarkılarını dinlemeye ayırdığı için İbn Âişe'ye "zâhide zühdünü terkettiler kadar güzel sese sahip sanatkâr" denilmiştir. İshak el-Mevsilî onun hakkında *Kitâbü Aḥbâri Muḥammed b. 'Âişe* adıyla bir eser kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdürabbih, *el-İkdû'l-ferîd*, VI, 35, 36; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 227-228; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî* (nşr. Abdüllemîr Ali Mühennâ), Beyrut 1986, II, 203-235; IV, 398-402; Ebû İshak el-Husrî, *Cem'u'l-cevâhir fi'l-mûlah ve'n-nevâdir* (nşr. M. Emîn el-Hâcî), Kahire 1353, s. 160; İbn Manzûr, *Muḥtârû'l-Eğânî*, Beyrut 1383/1964, IX, 371-384; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, IV, 280-287; Safedî, *el-Vâfi*, III, 181-182; H. G. Farmer, *A History of Arabian Music*, London 1929, s. 82-83; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 179; Ali el-Useyfî el-Âmilî, *el-Günâ fi'l-İslâm*, Beyrut 1404/1984, s. 75-79; Abdülemîr Ali Mühennâ, *Aḥbârû'l-mugannîn ve'l-muganniyât*, Beyrut 1990, s. 175-181; Semîr Şeyhânî, *Eşherû'l-mugannîn 'inde'l-'Arab*, Beyrut 1413/1992, s. 31-35; Şevki Dayf, *eş-Şi'r ve'l-günâ fi'l-Medîne ve Mekke li-'aşri Benî Ümeyye*, Kahire, ts., s. 60-61; Bustânî, *DM*, I, 574-576; *Mu.A*, I, 21; Ch. Pellat, "İbn 'Âişa", *EP* (İng.), III, 698.



FUAT GÜNEL

İBN ÂİŞE, Ubeydullah b. Muhammed

(ابن عائشة، عبيد الله بن محمد)

Ebû Abdirrahmân Ubeydullâh
b. Muhammed b. Hafs
el-Kureşî el-Basrî
(ö. 228/843)

Hadis ve nesep âlimi.

140 (757-58) yılından sonra Basra'da doğduğu tahmin edilmektedir. Âişe bint Talha b. Ubeydullah'ın soyundan geldiği için İbn Âişe künyesi, ayrıca Aysî veya Âişî nisbeleriyle anılır. Teym kabilesinden olup Basra'nın soylu ailelerinden birine mensuptur. Hadis ve nesep âlimi olan ve güzel hitâbetiyle tanınan babası ile oğlu Abdurrahman da dönemin tanınmış iki edip ve şairiydi. Abdurrahman 217 (832) yılın-